

Inž. Franjo Kamenečki,
Agrarni institut, Zagreb

NEKA RAZMATRANJA O ORIJENTACIJI JUGOSLAVENSKOG IZVOZA POVRĆA, NA BAZI ANALIZE ZAPADNONJEMAČKOG UVOZA I TALIJANSKOG IZVOZA

Izvoz-uvoz povrća je određen s više činilaca. Zato i poznavanje tih činilaca predstavlja osnovni preduvjet za racionalno uklapanje u međunarodnu podjelu rada s tom grupom proizvoda. Od toga zavisi ne samo volumen izvoza, već i izvozne cijene.

Pod jedinstvenim pojmom »povrće« su obuhvaćene brojne skupine, vrste i sorte, svaka sa svojim kvalitetnim, tehnološkim i ekonomskim karakteristikama, ali i s razlikama u vremenu prispjeća i trajanja, odnosno u vremenu izvoza-uvoza, kao i u veličini tržišta. Stoga se, kad je riječ o povrću, radi o veoma širokom, agregatnom pojmu. Zbog toga kraj brojnih činilaca izvoza-uvoza i tehnološko-ekonomskih razlika između svake od skupina, vrsta, pa i sorata povrća, jedinstvena analiza orijentacije izvoza-uvoza nije moguća, a ni sa stanovišta racionalnog uklapanja u međunarodnu podjelu rada nije zadovoljavajuća. Osim osnovnih, agregatnih, makroekonomskih pokazatelja, agregatna analiza ne može odgovoriti na potrebna osnovna pitanja o izvozu-uvozu, tj. koje je povrće i kada moguće i ekonomski opravdano izvoziti, odnosno potrebno uvoziti. Da bi se to moglo, potrebno je povrće kao agregat dezagregirati, tj. proširiti analizu na pojedine skupine i vrste, odnosno sorte. Samo takva analiza, dopunjena adekvatnom analizom izvoza-uvoza po zemljama ili skupinama zemalja, omogućuje dobivanje potrebnih odgovora. Za to je, međutim, potrebna odgovarajuća statistička građa i obrada.

Tržište povrća se općenito odlikuje brojnim specifičnostima. Osnovne od njih su i velike sezonske varijacije izvoza-uvoza i izvozno-uvoznih cijena. One su određene vremenom prispjeća i izvoza (prvenstveno zavisnim od klimatskih uvjeta izvoznika), te veličinom ponude, odnosno vremenom prispjeća istog povrća u zemljama uvoznicama. To znači da i količina i cijena u izvozu-uvozu povrća iz mjeseca u mjesec varira. Zato se pojedine vrste povrća u određenoj sezoni mogu izvoziti (što znači da ih druge zemlje u toj sezoni moraju uvoziti) dok se u drugoj ne mogu izvoziti, ili se mogu izvoziti, ali po nepovoljnoj cijeni.

Velike sezonske varijacije izvozno-uvoznih količina i cijena povrća ujedno potvrđuju da na vanjskom tržištu tih proizvoda djeluje zakon ponude i potražnje. Stoga je u nepovoljnom roku izvoza moguće izvesti velike količine uz male ekonomske efekte, ili čak gubitke, dok se u povoljnim rokovima mogu izvesti male ili velike količine uz visoke cijene. U takvim uvjetima

primarnog činioca mogućnosti efikasnosti izvoza predstavlja vrijeme (rok) izvoza (pored vrste i kvalitete), tj. njegova (ne)usklađenost sa sezonskim kretanjem ponude i cijena.

Analizu izvoza-uvoza povrća potrebno je zbog toga proširiti ne samo na pojedine skupine, vrste ili sorte, već i na sezone da bi se moglo odrediti i najpovoljnije rokove.

Za takvu analizu, opet, potrebni su podaci o mjesečnom izvozu-uvozu i o mjesečnim izvozno-uvoznim cijenama. Naša statistika je u tome apsolutno nedovoljna. Osim uske nomenklature po skupinama i vrstama, uopće nema podataka o visini i vrijednosti izvoza po mjesecima, pa ni toliko potrebna odgovarajuća analiza nije moguća. To je vjerojatno i razlog što takvih analiza do sada i nema.

Da bismo stvorili osnovicu za izvođenje relativnih zaključaka, poslužili smo se odgovarajućim podacima drugih zemalja. Oni su to značajniji što se odnose na Zapadnu Njemačku, kao najvećeg uvoznika, i na Italiju — velikog izvoznika, a pojave i odnose što ih oni otkrivaju ne predstavljaju iznimku, već pravilo, i vrijede za većinu evropskih zemalja. Ovi podaci zato mogu poslužiti za izvođenje odgovarajućih općih zaključaka i o potrebnoj osnovnoj orijentaciji Jugoslavije u izvozu povrća. Njihova je manjkavost, doduše, u tome što se odnose samo na jednu godinu, ali su dovoljni za našu ograničenu analizu.

ZAPADNONJEMAČKI UVOZ POVRĆA U 1965. GODINI

Uvoz pojedinih skupina i vrsta povrća i njegova distribucija po mjesecima u Zapadnoj Njemačkoj u 1965. godini je prikazan na grafikonima 1, 2, 3 i 4.

Ukupan uvoz je veoma različit po skupinama i vrstama povrća. Na prvom mjestu se nalazi konzumni krumpir, druga je rajčica, treći razni lukovi, četvrti su krastaci, a na petom mjestu se nalazi karfiol. Ovih vrsta povrća se uvozi više od 100.000 odnosno 200.000 tona godišnje.

Između 50.000 i 100.000 tona uvozi se salate glavatice, raznih kupusnjača, mrkve i ostalog korjenastog povrća, te suhog graška i graha.

Po količini je značajan još uvoz ostalih salata, suhe leće, mahunjača (zelenih ili konzerviranih) te smrznutog povrća i kuhinjskih začina. Njihov uvoz iznosi između 10.000 i 50.000 tona.

Od svježeg povrća najmanje se uvozi špinata.

Osim različitog ukupnog uvoza pojedinih vrsta (skupina) povrća, različita je i dinamika uvoza svake vrste (skupine) po mjesecima.

Grašak u zrnu — suhi najviše se uvozi u XI i XII mjesecu, a leća u zrnu — suha u zimskim mjesecima, tj. od XI do II mjeseca. Tada se ujedno uvozi i najviše suhog graha.

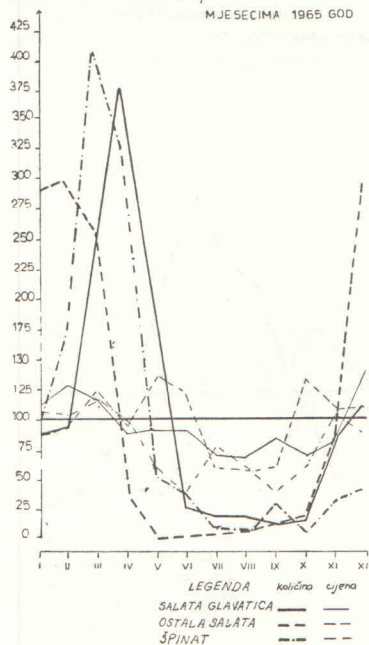
Uvoz svih vrsta smrznutog, sušenog ili salamurenog povrća i kuhinjskih začina je najveći između IX i I mjeseca, tj. u vrijeme kad je minimalan uvoz većine ostalih vrsta i skupina.

Sumiramo li podatke o sezonskim varijacijama uvoza pojedinih skupina i vrsta povrća u Zapadnoj Njemačkoj dolazimo do slijedećeg zaključka:

Maksimalan uvoz salate glavatice pada između III i V mjeseca, i to uvoz kasne zimske i najranije salate.

Uvoz ostalih salata je najveći u zimskim mjesecima, odnosno obuhvaća samo zimske vrste. Uvoz špinata je najveći u II i III mjesecu, a to je zimski špinat dok je uvoz krastavaca najveći između V i VIII mjeseca, tj. obuhvaća uvoz najranijih i ranih krastavaca.

GRAFIKON BR.1
INDEKSI ZAPADNONJEMAČKOG UVOZA I UVOZNIH
CIJENA SALATE GLAVATICE, OSTALE SALATE I ŠPINATA PO
MJESECIMA 1965 GOD

Mrkva i ostalo korjenasto povrće uglavnom se uvoze u zimskim i proljetnim mjesecima, a najviše u V i VI mjesecu.

To je najranija i rana, pored kasne mrkve.

Uvoz različitih vrsta luka, iako u agregatu, najjednakomjerniji po mjesecima, kada se uvozi i glavina različito konzerviranog povrća te kuhinjskim i prvim proljetnim mjesecima uvozi se poriluk, u V i VI mjesecu luk srebrenac, kao najraniji zeleni luk, u ljetnim mjesecima češnjak (uz zeleni crveni luk) a u jesenskim mjesecima zreli crveni luk.

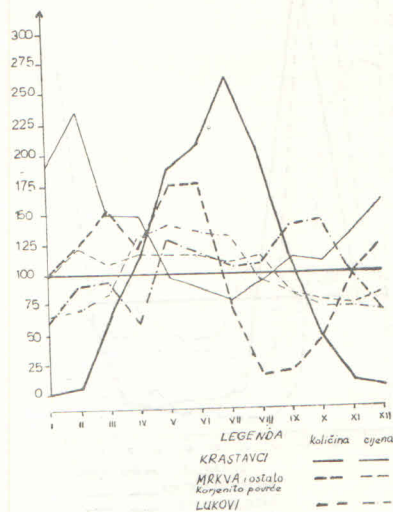
Glavnina rajčice se uvozi u VI i VII mjesecu, a to je najranija i rana rajčica.

Najveći uvoz karfiola je u zimskim i prvim proljetnim mjesecima, a to je zimski karfiol, dok uvoz ostalih kupusnjača ima dvije sezone — proljetnu i kasnu jesensku.

Uglavnom se, dakle, uvozi kasni i najraniji kupus i kelj.

Najviše konzumnog krumpira se uvozi u proljetnim mjesecima. To je najraniji i rani krumpir.

GRAFIKON BR 2
INDEKSI ZAPADNONJEMAČKOG UVOZA I UVOZNIH
CIJENA KRASTAVACA, MRKVE I OSTALOG KORJENITOG POVRĆA
I LUKOVA PO MJESECIMA 1965. GOD.

Zelene ili konzervirane mahunjače najviše se uvoze u VI i VII mjesecu. To su najraniji i rani zeleni grašak i grah.

Suho zrno leguminoza uglavnom se uvozi u jesenskim i zimskim mjesecima, kada se uvozi i glavnina različito konzerviranog povrća, te kuhinjskih začina.

Pored značajnih razlika u dinamici uvoza povrća po skupinama i vrstama, u uvozu Zapadne Njemačke se ispoljavaju i neke opće karakteristike.

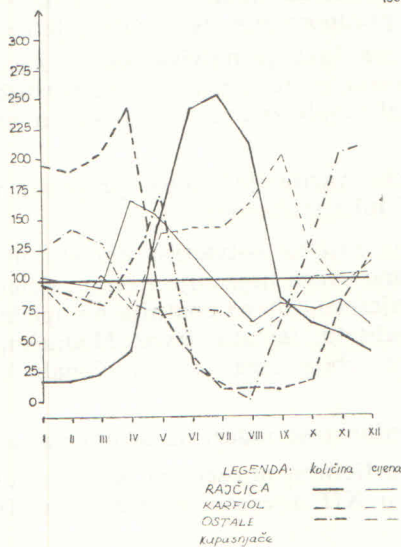
Glavnina uvoza većine skupina i vrsta predstavlja uvoz kasnog, zimskog, najranijeg i ranog povrća, dok je uvoz ljetnog povrća općenito neznatan.

Razlike u vremenu maksimalnog uvoza između pojedinih skupina i vrsta, podudaraju se s vremenom kad nekog povrća u zemlji uopće nema, ili ga nema u dovoljnoj količini. Zato u vrijeme prispjeća odgovarajućeg domaćeg povrća dolazi do naglog smanjivanja uvoza, a to znači da je uvozna politika usmjerena na podmirivanje domaćeg tržišta uz adekvatno osiguravanje tržišta domaćim proizvođačima u vrijeme prispjeća njihova povrća.

GRAFIKON BR. 3

INDEKSI ZAPADNO NJEMAČKOG UVOZA I UVOZNIH

CIJENA RAJČICE KARFIOLA I OSTALIH KUPUSNJAČA PO MJESECIMA
1965. GOD.

Kako osim količine varira i cijena, osim kvantitavnih odnosa u uvozu po sezonama, postavlja se i pitanje ekonomskog efekta odgovarajućeg izvoza u pogledu cijena.

Prosječna uvozna cijena salate glavatice je iznosila 1,24 DM/kg, a najviša je u XII, te od I do III mjeseca. Najveća količina, naprotiv, se uvozi u IV mjesecu.

To znači da se pored općenito veće mogućnosti izvoza zimske, najranije i rane salate, izvozom u zimskim mjesecima ostvaruje znatno viša cijena, iako s manjim količinama.

Prosječna uvozna cijena ostalih salata je znatno niža, jer je iznosila 0,80 DM/kg, ali je najviša u V i VI mjesecu, kada se uvozi najmanja količina. Visoka je i u IX mjesecu, a viša cijena od prosječne postiže se još u XI, XII i III mjesecu.

S obzirom na dinamiku mjesečnog uvoza i cijena, izvoz ostalih salata treba usmjeriti između XII i III mjeseca.

Uvozna cijena špinata je najviša u III, zatim u I, II i XI mjesecu, ali je neznatno niža od prosječne i u IV mjesecu, kad se uvozi najveća količina. Dakle, kako po količini tako i po cijeni, u obzir dolazi izvoz zimskog špinata.

Uvozna cijena krastavaca je najviša u zimskim mjesecima, kada se uvozi neznatna količina iz staklenika. Najniža je u vrijeme maksimalnog uvoza, tj. u VII mjesecu. Zato je racionalnije izvoziti manju količinu krastavaca u IX i X mjesecu, tj. u obzir dolazi izvoz kasnih krastavaca.

Mrkva i ostalo korjenasto povrće postiže najvišu cijenu u V mjesecu, odnosno između IV i VII mjeseca, kada se uvozi i najveća količina. Zato u pogledu količine i cijene, prednost ima izvoz najranije i rane mrkve.

U prosjeku niska cijena luka je najviša tokom kasnih zimskih te proljetnih i prvih ljetnih mjeseci, tj. u vrijeme uvoza poriluka i luka srebrenca, ali je niska u vrijeme maksimalnog uvoza, odnosno u vrijeme uvoza zrelog crvenog luka.

S obzirom na sezonske varijacije cijena, prednost u izvozu nalazi se, dakle, na strani poriluka i luka srebrenca.

Svježa ili konzervirana rajčica ostvaruje najvišu uvoznju cijenu u IV, V i VI mjesecu, tj. u vrijeme uvoza najranije i rane rajčice. U vrijeme maksimalnog uvoza, tj. u VII mjesecu, cijena znatnije ne opada, zbog čega bi se i tada, uz odgovarajuću kvalitetu, isplatio izvoz. Međutim, zbog niske cijene otpada izvoz kasne rajčice, zbog čega ju je racionalnije preraditi u koncentrate.

Po količini i cijeni prednost se nalazi na strani najranije i rane rajčice.

Karfiol je najskuplji u ljetnim mjesecima, kada se uvozi neznatna količina, ali mu cijena raste u XII mjesecu, najniža je u II, a ponovno raste u III mjesecu.

Najracionalniji izvoz karfiola u jugoslavenskim uvjetima nalazi se između XII i III mjeseca.

Ostale kupusnjače ostvaruju najvišu cijenu u zimskim, jesenskim i prvim proljetnim mjesecima. Prednost je, dakle, na strani izvoza kasnog i najranijeg kupusa i kelja.

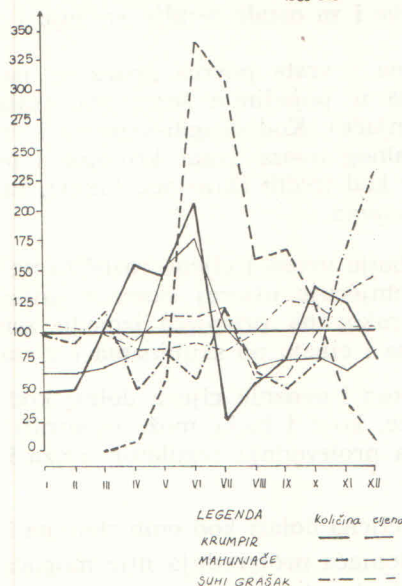
Uvozna cijena konzumnog krumpira najviša je u V i VI mjesecu. To je najraniji i rani mladi krumpir.

Mahune su najskuplje u XI i XII mjesecu, te između V i VII mjeseca. Kako se u kasnim mjesecima uvozi neznatna količina, prednost ima izvoz najranijih i ranih mahuna, a da bi se iskoristila visoka cijena u kasnim mjesecima trebalo bi organizirati proizvodnju zelenih mahuna graška i graha postrotnom sjetvom u južnim predjelima na natapanim površinama. Takva praksa kod nas još nije uvedena, a objektivno je moguća.

Uvozna cijena suhog zrna leguminoza najviša je u jesenskim i zimskim mjesecima, dok je cijena konzerviranog povrća i kuhinjskih začina različita po načinu konzerviranja. Cijena smrznutog povrća i začina je najviša u IV i VII, te u VIII i XII mjesecu, sušenog povrća u VII, III i V mjesecu, a salamurenog u VIII, IV, III i IX mjesecu.

GRAFIKON BR.4

INDEKSI ZAPADNONJEMAČKOG UVOZA I UVOZNIH
CIJENA KRUMPIRA, MAHUNJAČA I SUHOG GRAŠKA PO MJESECIMA
1966. GOD.

Različit porast cijena rezultat je uvoza različitih vrsta po sezonama, što znači da je u slučaju konzerviranog povrća i kuhinjskih začina riječ o agregatima.

Usporedi li se dinamika uvoza sa dinamikom uvoznih cijena po mjesecima u Zapadnoj Njemačkoj, sa stanovišta mogućnosti racionalnosti jugoslavenskog izvoza povrća po skupinama i vrstama, dolazimo do slijedećeg zaključka:

Izvoz salate glavatice treba usmjeriti na sezonu od XII do III mjeseca, tj. orijentirati se na izvoz zimske salate. Ostale salate opravdano je izvoziti

između XII i III mjeseca, a to su također zimske. Špinat treba izvoziti između I i III mjeseca, i opet zimski, krastavce u IX i X mjesecu, tj. kasne, a mrkvu i ostalo korjenasto povrće između IV i VII mjeseca, tj. naranije i rano. U obzir također dolazi izvoz zimskog poriluka, zatim najranijeg zelenog luka, tj. luka srebrenca, rajčice najranije i rane, tj. između V i VII mjeseca, a karfiola između XII i III mjeseca odnosno zimskog. Od ostalih kupusnjača u obzir dolazi izvoz kasnog i zimskog, te najranijeg kupusa i kelja.

Od konzumnog krumpira u obzir dolazi samo izvoz najranijeg i ranog mladog krumpira.

Analiziraju li se mjesečne količine i cijene po skupinama i vrstama povrća u uvozu Zapadne Njemačke, opažaju se značajne razlike koje su, međutim, karakteristične i za ostale zemlje srednje i sjeverne Evrope.

Kod jednih skupina i vrsta povrća opaža se nagli i usporedan pad uvoza i uvoznih cijena u pojedinim sezonama (salata glavatica, špinat, mrkva, pojedine kupusnjače). Kod drugih skupina i vrsta cijena je općenito viša u sezoni maksimalnog uvoza (rani krumpir i pojedine ostale kupusnjače, mahune) dok se kod trećih (krastaci, lukovi, rajčica) kretanje uvoza isprepliće s kretanjem cijena.

To znači da je kretanje uvoza i cijena različito po skupinama i vrstama povrća u čemu se primjećuje utjecaj domaće proizvodnje, konkurencije izvoznika i razlika u rokovima prispjeća između zemalja. To je vidljivo iz analize kretanja uvoza i cijena po skupinama i vrstama povrća.

Naime, do pada uvoza i uvoznih cijena dolazi kod onih skupina i vrsta povrća, i u ono vrijeme, koje i kada može osigurati domaća proizvodnja. To znači, da je domaća proizvodnja regulator uvoza i cijena. To je, uglavnom, ljetno povrće.

Do porasta uvoza i cijena dolazi kod onih skupina i vrsta povrća i u ono vrijeme kada njihova domaća proizvodnja nije moguća i kad postoji velika potražnja. To se opaža kod najranijeg i ranog, te zimskog povrća.

Konačno, postoje skupine i vrste povrća, čija je dinamika uvoza po mjesecima različita, a na visinu cijene utječe volumen uvoza. To su one skupine i vrste koje djelomično osigurava domaća proizvodnja, ali različito po rokovima prispjeća i po sezonama, a djelomično uvoza. Kod njih se u volumenu uvoza održava utjecaj domaće proizvodnje, a na nivo uvozne cijene uvjeti konkurencije između izvoznika. To je pretežno srednje rano, odnosno srednje kasno povrće.

Tako su i mogućnosti kao i orijentacija izvoza povrća različite po skupinama i vrstama, a ispoljavaju se na tri načina:

- 1) Ivoz jednih skupina i vrsta povrća i po količini i po cijeni ograničen je na pojedine sezone, i to na sezone prije prispjeća dotičnog povrća u zemljama uvoznicima, uglavnom samodovoljnim u tom povrću nakon njegova prispjeća.

Osnovni činilac izvoza takvog povrća je vrijeme prispjeća u zemljama izvoznicama i zakašnjanje proizvodnje u zemljama uvoznicama. Takav je općenito izvoz južnih prema uvozu sjevernijih zemalja.

2) Izvoz drugih skupina i vrsta povrća određen je(ne)mogućnošću za njegovu proizvodnju općenito ili u pojedinim sezonama dok je njegova potrošnja velika. Zato i opskrba unutrašnjeg tržišta, isključivo tokom godine ili tokom dulje sezone, zavisi o uvozu. To je uvoz onog povrća koje sjeverne zemlje uopće ne mogu proizvoditi, ili je zakašnjenje domaće proizvodnje tako veliko da su nužno upućene na uvoz. Zato su takvim povrćem deficitne tokom cijele godine ili tokom duže sezone.

U prvom slučaju se radi o relativno kratkom vremenu i o ranom prema ljetnom povrću, a u drugom se radi o zimskom, najranijem i kasnom povrću.

Kao činilac izvoza, osim roka, ovdje se javlja i mogućnost proizvodnje, prvenstveno određene prirodnim činiocima, a naročito je ispoljena u južnim zemljama (i područjima) bez snijega. U izvozu takvog povrća ujedno se javlja monopolni položaj pojedinih zemalja.

3) Izvoz nekih skupina i vrsta povrća je određen uvozom zbog nepodmirenog tržišta vlastitom proizvodnjom, pri čemu se djelomično ispoljava utjecaj rokova, ali nedovoljno između zemalja izvoznica, zbog čega između njih vlada konkurencija.

Tako dolazimo do zaključka da je izvoz povrća određen sa tri osnovna činioca: rokom prispjeća, mogućnošću proizvodnje općenito, a po sezonama posebno, te nepodmirenošću tržišta u zemljama uvoznicama.

To su ujedno činioci koji određuju orijentaciju proizvodnje i izvoza između zemalja, u skladu s racionalnim uklapanjem u međunarodnu podjelu rada. Primjer za to pruža Italija.

TALIJANSKI IZVOZ POVRĆA U 1965. GODINI

Analiza talijanskog izvoza povrća značajna je u toliko, što je Italija veliki evropski izvoznik tih proizvoda i što pruža veoma ilustrativne primjere o racionalnom uklapanju u međunarodnu podjelu rada (grafikon 5, 6, 7 i 8).

Po količini na prvom mjestu talijanskog izvoza se nalazi luk ostali (crveni) s više od 150.000 tona. Druga je slatka (svježa) paprika, a treći je luk vlašac i češnjak. Toga povrća je izvezeno između 50.000 i 100.000 tona. Zatim dolazi komorač, pa krastavci i kupus (ostali). Također se izvoze znatne količine jestivih lukovica (lukova) i špinata, kao i suhog i svježeg graha. Najmanji je izvoz bijelog i crvenog kupusa.

Italija je, uglavnom, orijentirana na izvoz svih vrsta lukova, zatim svježe paprike, komorača, krastavaca i kupusa ostalog, tj. njen je izvoz u velikoj mjeri specijaliziran, Samo izvoz svih vrsta luka u 1965. god. je iznosio 242.843,5 tone, tj. bio je veći od izvoza svega ostalog povrća zajedno.

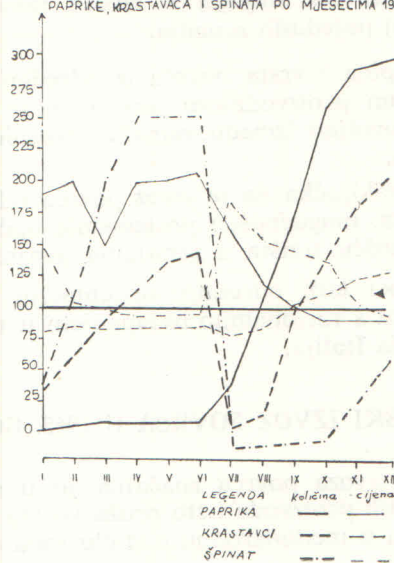
Osim specijalizacije po vrstama povrća, bitno je različita i dinamika izvoza svake vrste po mjesecima.

Svježu slatku papriku Italija izvozi tokom cijele godine, a sam izvoz ima tendenciju porasta od I do XII mjeseca. Znatniji porast izvoza nastaje tek u VIII mjesecu, a najveći u XII mjesecu.

Talijanski izvoz paprike je općenito najveći u kasnim mjesecima, a to znači da Italija izbjegava izvoz u vrijeme glavne sezone (VII i VIII mjesec).

Dinamika talijanskog izvoza krastavaca po mjesecima eklatantan je primjer racionalnog uklapanja u međunarodnu podjelu rada s najpovoljnijim rokovima izvoza.

GRAFIKON BR. 5
INDEKSI TALIJANSKOG IZVOZA I IZVOZNIH CIJENA
PAPRIKE, KRASTAVACA I ŠPINATA PO MJESECIMA 1965. GOD.

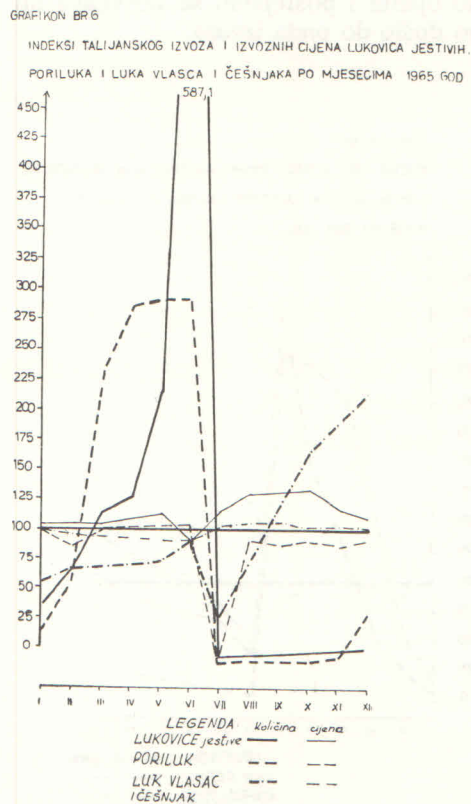
Izvoz krastavaca se odvijao, naime tokom cijele godine, ali se dijeli u dvije sezone: od I do VI i od VII do XII mjeseca.

Usporedo s porastom uvoznih cijena u Zapadnoj Njemačkoj, Italija povećava izvoz krastavaca od I do VI mjeseca, tako da je izvoz najveći u VI mjesecu, tj. u vrijeme najviše cijene. Kad u VII mjesecu cijena naglo pada, Italija rapidno smanjuje izvoz, a zatim ga postepeno povećava, kako raste izvozna cijena.

Italija, dakle, izbjegava izvoz krastavaca u sezoni najvećeg uvoza i niskih cijena, nego ga je prilagodila najpovoljnijim rokovima tj. orijentirala se na izvoz ranih i pretežno kasnih krastavaca.

Izvoz špinata je najmanji u VII, a najveći u VI mjesecu.

Od I do VI mjeseca taj se izvoz postepeno povećava, da bi se u VII naglo smanjio, a zatim neznatno rastao do XII mjeseca. Praktički se izvoz postepeno povećava od VII prethodne do VI mjeseca iduće godine.

Najveći izvoz jestivih lukovica mladog luka je u VI, a najmanji u VII mjesecu. Izvoz se odvija tokom cijele godine sa sličnom dinamikom kao i izvoz špinata.

Općenito je najveći izvoz u proljeće.

Sličnu dinamiku izvoza ima i poriluk, samo što su odstupanja po mjesecima manja, a u VII mjesecu izvoz prestaje. Najviše poriluka se izvozi u proljetnim mjesecima, tj. iz zimske proizvodnje.

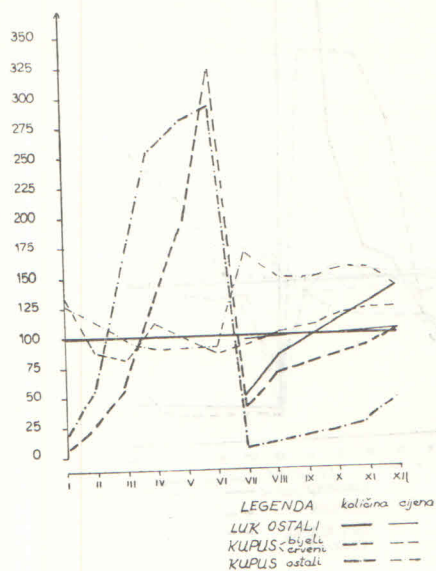
Luk vlašac i češnjak također se izvozi tokom cijele godine, ali u dvije izražene sezone. Izvoz raste od I do VI mjeseca, u VII naglo opada, ali se ponovno povećava do XII mjeseca kada dostiže maksimum. Najveća količina se izvozi u jesenskim mjesecima.

Izvoz ostalog luka (crvenog) počinje u VII mjesecu, povećava se do XII, kada je maksimalan, a zatim prestaje.

Crveni i bijeli kupus se izvozi u maloj količini.

Njegov izvoz ubrzano raste od I do VI mjeseca i tada dostiže maksimum, u VII mjesecu naglo opada i postepeno se povećava do XII mjeseca, da bi u I mjesecu ponovno došlo do pada izvoza.

GRAFIKON BR.7
INDEKSI TALIJANSKOG IZVOZA I IZVOŽNIH CIJENA LUKA OSTALOG,
KUPUSA BIJELOG I CRVENOG I KUPUSA OSTALOG PO
MJESECIMA 1965. GOD.

Najviše se bijelog i crvenog kupusa izvozi u proljetnim mjesecima, a to je izvoz kasnog, zimskog i najranijeg proljetnog kupusa.

Izvoz ostalog kupusa ima jednaku dinamiku po mjesecima, tj. najveći je u proljeće, iako je po količini 8,8 puta veći od izvoza bijelog i crvenog kupusa. Praktički, to je agregat sastavljen od karfiola, kelja i kelja pupčara.

U tom smislu Italija je orijentirana na izvoz zimskog karfiola i kelja, te ranog kelja pupčara, ukratko na izvoz kvalitetnih vrsta.

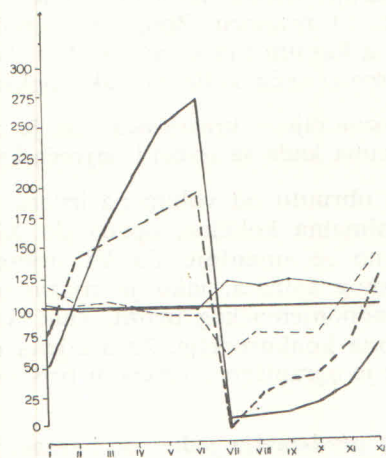
Italija izvozi i veliku količinu specijalnog povrća. To je komorač. Njegov je izvoz najmanji u VII mjesecu, ali se nadalje postepeno povećava da bi u VI mjesecu iduće godine dostigao maksimum. Općenito je najveći u proljetnim mjesecima (III—VI).

Izvoz suhog i svježeg graha također je najmanji u VII mjesecu, povećava se do XII mjeseca, smanjuje u I i ponovno povećava do VI mjeseca, kada je maksimalan. To znači da se u proljetnim mjesecima izvozi mladi grah i grah mahune, a u kasnijim mjesecima suhi grah.

Već površnim pregledom grafikona 5 opaža se karakteristična distribucija talijanskog izvoza povrća po sezonama.

GRAFIKON BR 8

INDEKSI TALIJANSKOG IZVOZA I IZVOZNIH CIJENA KOMORAČA
GRAHA SUHOG I SVJEŽEG PO MJESECIMA 1965. GOD

LEGENDA   količina   cijena
KOMORAČ   —————
GRAH suh   - - - - -
                 svjež   - - - - -

S izuzetkom pojedinih vrsta (paprika, crveni luk) prijelomnu granicu, ili prag izvoza, predstavlja VI mjesec kada je izvoz većine vrsta maksimalan, da bi već u VII mjesecu naglo opao i bio minimalan. Zatim se u većoj ili manjoj mjeri povećava do XII mjeseca.

Tako se i glavnina povrća izvozi u zimskim i ranim proljetnim, odnosno proljetnim mjesecima, što znači da je Italija u cjelini orijentirana na izvoz zimskog, najranijeg i ranog povrća. Izvoz većine vrsta povrća u ljetnim mjesecima je neznatan. Samo kod pojedinih vrsta ona je orijentirana na

izvoz kasnog povrća, i to iz dva razloga: da izbjegne konkurenciju drugih zemalja (s istim ili ranijim rokom prispjeća u jeku sezone (paprika— Bugarska) ili da izvozi u vrijeme kada ostvaruje znatno više cijene (kasni krastavci). To joj omogućuje i klima, naročito u južnim predjelima.

Općenito se može reći da je svoje mjesto u izvozu povrća Italija našla u prikladnim rokovima (s tim u vezi i u lokaciji proizvodnje po područjima) kao i u asortimanu.

Dinamika talijanskog izvoza povrća po mjesecima najbolji je dokaz o značenju rokova izvoza i o njihovoj zavisnosti o rokovima prispjeća u sjevernim zemalja.

Talijanski izvoz većine vrsta povrća rapidno se smanjuje u vrijeme prispjeća istog povrća u sjevernim zemljama. U tom smislu Italija koristi prirodne komparativne prednosti u proizvodnji zimskog najranijeg i ranog, kao i mogućnosti za proizvodnju kasnog povrća.

Izvozne cijene povrća po mjesecima za Italiju vidimo na grafikonu 6.

Italija u prosjeku ostvaruje visoku izvoznju cijenu za svježju papriku koja je, međutim, najviša u VI mjesecu. Zbog već navedenog razloga ona ipak glavninu paprike izvozi u kasnim mjesecima kada ostvaruje niže cijene. Time joj je omogućeno da izvozi veću količinu, iako nekvalitetnije paprike.

Ostvarena prosječna izvozna cijena krastavaca viša je od cijene paprike, a najviša je u kasnim mjesecima kada se izvozi i najveća količina.

Cijena špinata se kreće obrnuto od volumena izvoza. Najviša je u VII mjesecu, kada se izvozi minimalna količina, opada do XII mjeseca, naglo raste u I mjesecu i ponovno se smanjuje do VI mjeseca. Ipak, Italija izvozi malenu količinu zimskog špinata, iako je njezin ukupan izvoz više nego dvostruko veći od zapadnonjemačkog uvoza. Znači da ima velik izvoz u druge zemlje i to u uvjetima konkurencije. Zato cijena opada usporedo s porastom izvoza, a sam izvoz je ograničen vremenom prispeća i trajanja svježeg špinata.

Za talijanski izvoz špinat predstavlja jednu od beznačajnih vrsta povrća.

Primjer dinamike talijanskog izvoza i cijena špinata otkriva još jednu značajnu pojavu. To je da sjeverne zemlje mogu imati i prednosti u kasnoj proizvodnji i izvozu pojedinih vrsta inače zimskog i ranog povrća, jer im proizvodnja i izvoz padaju u vrijeme kada u južnim zemljama tog povrća više nema i kada se u izvozu postiže najviša cijena. To posebno vrijedi za proizvodnju i izvoz sjevernoevropskih (Švedska, Finska) u odnosu na uvoz srednjo-evropskih zemalja. Zato je u uvozu tih zemalja moguća sezonska alternacija između južnih i sjevernijih zemalja, pa pojedine sjeverne zemlje mogu imati veliku ulogu u ukupnom izvozu nekog povrća.

U izvozu špinata takav primjer pruža Švedska.

Izvozna cijena jestivih lukovica se povećava do V mjeseca, kako raste i izvoz, ali naglo opada u VI mjesecu kada je izvoz maksimalan. Italija, dakle, prilagođava izvoz toga luka kretanju cijena, ali ne može izbjeći izvoz

u vrijeme pada cijena, jer joj tada pristiže glavnina toga proizvoda. To, opet, znači da se izvoz pojedinih vrsta povrća odvija i u vrijeme pada cijena, jer ga određuje prispjela proizvodnja.

Cijena poriluka je najviša u proljetnim mjesecima, kada se izvozi i najveća količina. Dinamika izvoza luka vlašca i češnjaka, kao i ostalog (crvenog) luka, također je usklađena sa sezonskim kretanjem cijena. Kako je po količini luk na prvom mjestu, to znači da je Italija osim specijalizacije po vrstama, glavninu izvoza povrća prilagodila sezonskom kretanju cijena.

Izvozna cijena bijelog i crvenog kupusa je najviša u I mjesecu, opada do III, naglo raste u IV i opada do VI mjeseca, te ponovno raste do I mjeseca. Usporedo s porastom izvoznih cijena od VII do XII mjeseca Italija povećava i izvoz, dok u proljetnim mjesecima izvoz raste pri opadajućim cijenama, što je posljedica vremena prispjeća i konkurencije drugih izvoznika.

Cijena ostalih kupusnjača se kreće obrnuto od izvoza, što je također uvjetovano rokovima prispjeća, iako bi analiza po vrstama, vjerojatno, otkrila i znatna odstupanja.

Komorač postiže najvišu cijenu u VII mjesecu, od kada ona postepeno opada. Izvoz ima suprotnu tendenciju, a to je posljedica prispjeća toga povrća po sezonama i odraz djelovanja zakona ponude i potražnje.

Grah suhi i svježi postiže najnižu cijenu u VII mjesecu, kada se izvozi i najmanja količina. Usporedo s porastom cijene do XII mjeseca Italija povećava i izvoz svježeg i suhog graha, ali najveći izvoz ostvaruje u proljetnim mjesecima. Kako je cijena suhog graha općenito viša, dinamika izvoza i cijena otkrivaju da se u proljeće izvozi svježi grah i grah mahune, a u zimskim mjesecima suhi grah.

Iako nepotpuna zbog agregatnog iskazivanja pojedinih vrsta, mjesečna dinamika izvoza i izvoznih cijena povrća u Italiji pokazuje:

- 1) da je izvoz većine vrsta povrća svjesno usmjeren u sezone kad se postiže najviša izvozna cijena;
- 2) da se izvoz manje značajnih vrsta povećava i u sezonama kad je izvozna cijena niža od prosječne, jer je određen rokom prispjeća glavnine proizvodnje i konkurencijom drugih izvoznika, ali se pri tome opaža i tendencija prilagođavanja, (lukovice jestive);
- 3) da je talijanski izvoz izrazito sezonski i da se najvećim dijelom i kod većine vrsta odvija do VI mjeseca, a naglo opada u vrijeme prispjeća istog povrća u sjevernim zemljama;
- 4) da je Italija, uglavnom, orijentirana na izvoz zimskog, najranijeg i ranog povrća, a samo na pojedine vrste kasnog povrća, u čemu koristi prednost svoga podneblja prema sjevernim zemljama koje još i povećava lociranjem proizvodnje u južnim predjelima (krastavci, paprika).

Drugim riječima, izvoz povrća Italija je specijalizirala po skupinama i vrstama, a izvoz povrća svake skupine i vrste prilagodila je (ili prilagođava) najpovoljnijim sezonama, tj. sezonama u kojima ostvaruje najviše cijene. Rezultat toga je opća orijentacija na izvoz zimskog, najranijeg i ranog povrća, a samo iznimno i na izvoz pojedinih vrsta kasnog povrća, u čemu odlučujuću ulogu imaju raniji rokovi prispjeća u odnosu na sjeverne zemlje i cijene.

Svoje mjesto u međunarodnoj podjeli rada, Italija je s povrćem našla u selektivnom izvozu po vrstama (skupinama) i sezonama.

Analiza zapadnonjemačkog uvoza povrća je otkrila da je taj uvoz određen sa tri osnovna činioca:

- 1) nemogućnošću proizvodnje pojedinih skupina i vrsta povrća u sjevernim zemljama, a posebno nemogućnošću proizvodnje tzv. južnog povrća;
- 2) kasnijim rokovima prispjeća istog povrća i odatle nastalom deficitar-
nošću u odgovarajućim sezonama;
- 3) nepodmirenošću tržišta domaćom proizvodnjom u vrijeme njegova prispjeća.

Različiti rokovi prispjeća odražavaju se u velikim sezonskim varijacijama uvoza, različitim po mjesecima i po skupinama i vrstama povrća, dok se različiti odnosi između domaće proizvodnje i uvoza odražavaju na velike sezonske varijacije cijena. Pri tome se ispoljava i utjecaj konkurencije izvoznika.

Tako je uvoz povrća i uvozne cijene u Zapadnoj Njemačkoj izrazito sezonske, a sam uvoz općenito je orijentiran na zimsko, najranije i rano povrće.

Činioci uvoza ujedno su i činioci izvoza povrća u zemljama izvoznicama. Odatle i sezonska podudarnost između zapadnonjemačkog uvoza i talijanskog izvoza povrća, koja se općenito može primijetiti na uvoz srednje i sjevernoevropskih prema izvozu južnoevropskih zemalja, među koje spada i Jugoslavija. Odlučujuću ulogu u tome igraju mogućnosti proizvodnje, posebno po sezonama i njima uvjetovano veliko variranje cijena. To su ujedno osnovni činioci koji određuju podjelu rada između zemalja.

Zato je talijanski izvoz povrća:

- 1) specijaliziran po skupinama i vrstama,
- 2) općenito orijentiran na zimsko, najranije i rano, a samo na pojedine vrste kasnog povrća, i
- 3) usklađen sa sezonskim varijacijama cijena, u cilju ostvarivanja što većih ekonomskih efekata.

Zapadnonjemački uvoz i talijanski izvoz nisu orijentirani na ljetno povrće.

Tako dolazimo do potrebnih osnovnih elemenata koji omogućuju izvođenje općih zaključaka o orijentaciji Jugoslavije u proizvodnji i izvozu povrća. To su:

1) S obzirom na geografski položaj i prirodnim uvjetima određene moguće rokove prispjeća, kao i na komparativne prednosti koje iz njih proizlaze, izvoz povrća iz Jugoslavije općenito treba orijentirati na zimsko, najranije i rano povrće, a samo iznimno na pojedine kasne vrste.

Opću prednost u ranijim rokovima prispjeća treba povećati lociranjem proizvodnje u južnim predjelima.

2) S obzirom na velike sezonske varijacije uvoza-izvoza i uvožno-izvoznih cijena, kao i njima uvjetovanu sve razvijeniju međunarodnu podjelu rada, u izvozu povrća Jugoslavija mora strogo voditi računa ne samo o asortimanu i kvaliteti, već prvenstveno o rokovima izvoza, prilagođavajući ih sezonskim varijacijama cijena.

Za Jugoslaviju je rentabilniji manji izvoz u povoljnim rokovima, negoli veliki izvoz po niskim cijenama.

3) Unutar opće orijentacije na izvoz zimskog, te najranijeg i ranog povrća, Jugoslavija se mora orijentirati na izvoz pojedinih skupina i vrsta u za njih najpovoljnijim rokovima, tj. dvostruko se specijalizirati: po asortimanu i po vremenu izvoza.

4) Dinamika zapadnonjemačkog uvoza i talijanskog izvoza povrća, kao i kretanje uvožno-izvoznih cijena po mjesecima, otkrivaju da je moguća i ekonomski opravdana orijentacija Jugoslavije na izvoz slijedećih vrsta povrća i u slijedećim rokovima:

- salata glavatica od XII do III mjeseca, tj. zimska,
- ostale salate također između XII i III mjeseca, opet zimske,
- špinat između I i III mjesca, također zimski,
- krastavci u V i VI, te u IX i X mjesecu, tj. najraniji i rani, te kasni,
- mrkva i ostalo korjenasto povrće između IV i VII mjeseca, tj. najranije i rano,
- poriluk — zimski,
- luk srebrenac — najraniji i rani,
- rajčica između V i VII mjeseca, također najranija i rana,
- karfiol između XII i III mjeseca, tj. zimski,
- kupus i kelj — kasni, zimski, najraniji i rani,
- krumpir između IV i VI mjeseca, tj. najraniji i rani mladi krumpir,
- mahunjače između IV i VI te IX i XII mjeseca, odnosno najranije rane, te kasne.

5) Da bi se mogla izvršiti potrebna specijalizacija jugoslavenskog izvoza, potrebne su temeljite analize vanjskog tržišta za svaku skupinu i vrstu povrća, i to ne samo po zemljama izvoznicama i uvoznicama, već i po sezonama. Osim kvantitativnih odnosa i promjena u izvozu i uvozu po skupinama i vrstama povrća između zemalja ili skupina zemalja, treba odrediti

i sezonske varijacije izvoza-uvoza i izvozno-uvoznih cijena za svaku skupinu i vrstu povrća po zemljama. Zato bi trebalo izračunati sezonske indekse izvoza-uvoza i izvozno-uvoznih cijena za svaku skupinu i vrstu povrća po zemljama, i to na bazi višegodišnjih podataka, kako bi se eliminirao utjecaj slučajnih činilaca. Naša statistika izvoza u tome je apsolutno nedovoljna.

Kvantitativnu analizu izvoza-uvoza po skupinama i vrstama povrća po sezonama i po zemljama, trebalo bi dopuniti komparativnom analizom troškova proizvodnje i izvozno-uvoznih cijena, kao i analizom domaćih i izvozno-uvoznih cijena po sezonama.

Samo tako bi se dobili potrebni odgovori na pitanja, koju je skupinu i vrstu povrća i u kojim sezonama moguće i racionalno izvoziti; odnosno opravdano uvoziti.

Bez potrebnih analiza ne može se ni govoriti o racionalnom uklapanju Jugoslavije s povrćem u međunarodnu podjelu rada.